



MESTSKÉ
DIVADLO
ŽILINA

JUDÁŠ



Tvorivý tím

TEXT

Vlado Mores

DRAMATURGIA

Zuzana Palenčíková

KOSTÝMY

Lena Rypáková

pohybová spolupráca

Zuzana Burianová

hudba

Roman Harvan

SCÉNA A RÉŽIA

Vlado Mores AH

OSOBY A OBSADENIE

Judáš, Anton Boháčik

Michal Koleják

Svetová premiéra

18. JANUÁRA 2025 o 19:00

151. premiéra

Mestského divadla Žilina

Predstavenie vedie

Katarína Škerenčáková

Technické zabezpečenie

inscenácie pod vedením

Juraja Špaleka realizovali:

SVETLÁ

Anton Mlacek

Peter Šlesár

ZVUK

Ľuboš Tomaščík

Lukáš Magoč

REKVIZITY

Róbert Samec

GARDERÓBA

Slavomíra Olejková

STAVBA SCÉNY

Róbert Samec

Tomáš Dlhopolček

Richard Barčiak

Juraj Lajda

V inscenácii zaznejú violončelové intermezzá od Anny Kocifajovej.

Pre tú
pomyslenú
hodenú
rukavicu
mám
monodrámy
stále
v obl'ube

6

Do Mestského divadla Žilina sa vraciaš po desiatich rokoch. Naposledy si tu režíroval svoj text Melanchólia s Jánom Dobříkom (2015). Aký je to pre teba návrat?

To je už desať rokov? Ako ten čas letí. No návrat je to určite príjemný a, samozrejme, o čosi istejší, sebavedomejší. Desať rokov je dosť dlhá doba na to, aby človek viac dozrel, nabral skúsenosti a veľa vecí prehodnotil. Je to časový úsek, ktorý priniesol nové témy, ale aj určitý nadhľad. Možno to bude znieť necitlivo, ale som o desať rokov bližšie k smrti. A smrť je moja obľúbená téma, z ktorej si rád utahujem. Je prítomná v mnohých mojich hrách. Nakoniec, je to najväčšia istota, ktorú máme.

Píšeš veľa. V tvojom životopise sa uvádza, že si doposiaľ napísal viac než päťdesiat dramatických textov. Aké divadlo a dráma sú ti blízke?

K dnešnému dňu to už bude aj vyše šesťdesiat textov. Mal by som to niekedy presne spočítať. A aké divadlo je mi blízke? Autentické a pravdivé. Také, ktoré ma dokáže emocionálne zasiahnuť. Ak je to komédia, mala by tam byť určitá hĺbka. No mám rád aj vážne hry s istou výpovednou hodnotou. Hra nesmie nudiť. V divadle sa rád smejem, ale aj prežívam

napätie. Vždy čakám vzrušujúci zážitok. Čo sa týka mojej dramatickej tvorby – preferujem pestrosť, široký záber. Mám rád absurdnosť, úlety a tragikomično. Niekedy píšem rozprávky, inokedy skúšam viac šokovať. Všetko závisí od toho, pre akých hercov, pre akú vekovú kategóriu píšem. V škole mám osemročné žiačky, ale aj šesťdesiatdvaročného herca. Vždy je to o hľadaní vhodnej témy.

Máš v sebe radšej polohu autora či režiséra, alebo sa v tebe tieto roly prelínajú?

Je to značne vyvážené. Ale áno, mám radšej písanie. Je to do istej miery intímnejší a vzrušujúcejší zážitok. Klášt na papier o druhej v noci repliky vymyslených postáv, vytvárať charakter a vzťahy, a často byť len ušasnutým svedkom prebiehajúcej tvorby. A pritom nikoho nemusím presvedčať, s nikým nemusím na skúške polemizovať, všetko ide často zázračne dynamicky. No páči sa mi aj zhmotňovanie textu živými hercami v priestore. Samozrejme, réžia ponúka zase iné pôžitky.

Tento raz si Mestskému divadlu ponúkol monodramatický text Judáš, v ktorom okrem biblického príbehu Judáša paralelne rozvíjaš aj fiktívny príbeh takmer nášho súčasníka

7



Antona Boháčika. Prečo si sa rozhodol písať o zrade v týchto dvoch polohách?

Biblický Judáš je najznámejším archetypom a zároveň synonymom zrady. Ja som veriaci kresťan a od toho sa odvíja aj môj vzťah k tejto historickej postave. Dáva mi priestor, akési pomyselné zrkadlo na zhodnotenie vlastných životných peripetií. Veď pravda, malé či väčšie zrady nie sú nám cudzie, to si treba priznať. A Anton Boháčik je extrémny príklad. Bohužiaľ však nie vyfantazírovaný. Takýchto Boháčikov –zradcov bolo v nedávnej minulosti veľa. Boli logickými produktami totalitných režimov: fašizmu a komunizmu.

Text Judáš hovorí o zrade v rôznych podobách. Vnímaš zradu absolútne?

Sú malé prehrešky a veľké previnenia. Absolútna zrada je podľa mňa vtedy, keď človek spôsobí inému človeku alebo národu veľké utrpenie, nesmiernu bolesť či dokonca smrť. Z histórie poznáme týchto zradcov, ako boli Lenin, Stalin, Hitler a u nás napríklad Tiso či Gottwald. No boli aj iní, menej známi, ukrytí, anonymne zrádzajúci svojich blízkych. No treba povedať, že Boh môže odpustiť aj im.

Ako vnímaš biblickú postavu antihrdinu Judáša? V čom s ním

dokážeš súcitiť napriek tomu, čo urobil?

Biblický Judáš v mojej hre prežíva intenzívnu sebareflexiu. Akési veľké spytovanie svedomia. Jeho tragédiou však je, že vo finále zlyhal. Neprosil o odpustenie a zvolil si dobrovoľný odchod zo sveta, čo bolo v konečnom dôsledku odmietnutím Božej milosti. A Boh by mu odpustil, tak ako odpustil zapierajúcemu Petrovi a miliónom iných ľudí, ktorí ho v živote viac či menej zrádzajú.

Ako toto vnímanie ovplyvňuje tvoja viera?

V biblických evanjeliách sú na to veľmi dobré príklady, kedy Ježiš hovorí o milosrdenstve v rôznych podobenstvách. Z mnohých spomeniem to o Márnotratnom synovi alebo o Stratenej ovci a mne sa veľmi páči to o najatých robotníkoch do Pánovej vinice. Všetci dostali rovnakú odmenu. Tí, čo robili od rána, dostali rovnako ako tí, čo začali robiť neskoro poobede. Ježiš rád odpustí kajúcemu hriešnikovi, ktorý úprimne prosí o odpustenie pár okamihov pred smrťou. Taká je Božia realita.

Koho všetkého zosobňuje Anton Boháčik?

Anton Boháčik bol kolaborant počas druhej svetovej vojny, kedy udal gestapu ukrývajúcich

sa Židov. Takisto udal kňaza a veriacich kresťanov štátnej bezpečnosti v kritických päťdesiatych rokoch. Možno sú to veľké bremená zrady na jedného človeka, no myslím, že takíto ľudia skutočne a bohužiaľ existovali.

Myslíš, že sme sa ako národ nedokázali poriadne vysporiadať so svojou minulosťou?

Je to dosť možné, ale treba to asi hodnotiť individuálne. Niektorí, ktorí boli „hore“ aj oľutovali, ale hanbili sa to priznať verejne pred celým národom. No niektorí sa zatvrdili a zobrali si svoju zradu do hrobu. A to je asi bohužiaľ častejšie. Nepamätám sa, žeby po Nežnej revolúcii nejaký nomenklatúrny káder verejne vystúpil a ospravedlnil sa národu a obetiam. A to nehovorím

o aktívnych príslušníkoch štátnej bezpečnosti. Všetko sa zamietlo pod koberec. A mnoho, najmä starších ľudí si dnes sťažuje, že ako bolo za socializmu dobre.

V čom je inscenovanie monodrámy pre teba výzvou?

Tvorba monodrámy je o dialógu medzi režisérom a jedným hercom. Nie režisérom a desiatimi hercami. V tom je to pre režiséra ľahšie ako pre herca, ktorý musí zvládnuť byť sám hodinu na scéne, naučiť sa desať strán textu a ešte ho zaujímavo interpretovať. Monodráma je menšinový žáner a je to, samozrejme, veľká výzva ako pre autora, tak pre režiséra a herca. A preto mám monodrámy stále v oblube. Pre tú pomyselnú hodenú rukavicu.



Vlado Mores (1967) absolvoval divadelnú réžiu na VŠMU pod vedením profesora Ľubomíra Vajdičku v roku 1996. Od roku 1999 sa venuje písaniu divadelných hier. K dnešnému dňu ich napísal viac než päťdesiat, a to rôzneho rozsahu a žánru. Dve hry boli ocenené Cenou Alfréda Radoka v Prahe. V roku 1999 získala jeho hra Jablko na streche tretie miesto a v roku 2012 hra Psoriáza druhé miesto. V Mestskom divadle Žilina naštudoval inscenácie hier J. M. Syngea Ostrov svätcov a A. Fredra Pán Tomáš, obidve v roku 1996. V roku 2015 naštudoval inscenáciu svojho autorského textu Melanchólia. Pôsobil ako pedagóg herectva na Súkromnom hudobno – dramatickom konzervatóriu v Martine. Od roku 2000 vyučuje na literárno – dramatickom odbore Základnej umeleckej školy L. Árvaya v Žiline. Realizoval niekoľko inscenácií so štúdiovými divadlami Lemniskáta a Art Vamo. Scenáristicky a režijne realizoval krátky hraný film Tri dni autora. Ako autor a režisér dlhodobo spolupracuje s Divadelným súborom Jána Palárika v Čadci. So súborom Teatro in Vitro sa každoročne úspešne zúčastňuje amatérskych divadelných prehliadok. Monodrámu Judáš napísal v roku 2022.

14

„Bol to Ježiš, ktorý si vybral Judáša, najväčšieho hriešnika. Ježiš volá všetkých, dobrých i zlých. Ježiš si vybral všetkých a vybral si aj Judáša Iškariotského, ktorý sa stal zradcom, najväčší hriešnik voči Ježišovi bol vybraný ním samým. My kresťania sme teda boli vybraní. To sú záležitosti lásky! Láska nepozereá na to, či má niekto škaredú alebo peknú tvár, jednoducho miluje! A Ježiš robí to isté: miluje a vyberá s láskou. A volí si všetkých! V jeho zozname nie je nikto dôležitejší podľa kritérií sveta. Sú to celkom obyčajní ľudia. Sú tam obyčajní ľudia, ale majú čosi spoločné, áno, to treba zdôrazniť u všetkých: sú hriešnikmi. Ježiš si vybral hriešnikov. Volí si hriešnikov. A toto je dôvod na obvinenie Ježiša zo strany učiteľov zákona, zákonníkov: „Tento jedáva s hriešnikmi a rozpráva sa s prostitútkami.“ Ježiš nás volá všetkých.“

František Homília
9. september 2014¹

¹ STEVAN, S. Judáš. Záblesk v tme, s.21

15

Ten, ktorý zradil

Meno Judáš je v našej histórii vnímané naozaj negatívne. V našej mysli sa okamžite spája s ďalšími ustálenými výrazmi ako „tridsať strieborných“ či „Judášov bozk“, ktorými vyjadrujeme pohrdanie či zradu a vôbec nemusíme zachádzať do podrobností.

Judas, Juda je grécka výslovnosť hebrejského mena Judah, ktoré znamená „chválený, vážený“. Judáš bolo populárne židovské meno. Judaizmus je odvodený od Judy, Judáša. Niektorí bádatelia tvrdili, že nie je náhoda, že „Kristov vrah“ na počiatku kresťanských tradícií mal meno etymologicky spojené s názvom Žid, Judáš. Neskôr sa Judáš začal zobrazovať ako prototyp Žida.²

V biblii nájdeme množstvo Judášov. S jeho priezviskom „Iškariotský“ sa spája niekoľko významov a hypotéz: muž z Kariotu, dedinky v južnej Palestíne; sicarios, od sica, dýka, ktorá odkazuje na skupinu zelótov, skupinu protirímskych radikálov; Ish-Karya, čo znamená človek falošnosti, čiže zradca, prezývka daná dodatočne; farbiar, povolanie, ktoré bolo v tom čase veľmi frekventované.³

2 Konkrétne Hyam Maccoby vo svojej knihe *Judas Iscariot and the Myth of Jewish Evil* (Ney York: Free Press.1992) zachádza do krajnosti a tvrdí, že historický Judáš neexistoval. Vymysleli si ho tí kresťania, ktorí chceli oponovať Židom a rozprávali im príbehy o tomto údajnom nepriateľovi a zradcovi.

3 STEVAN, S. Judáš. Záblesk v tme, s.17



Judáš v evanjeliách

Najstarším zdrojom informácií o živote Ježiša nie sú evanjeliá Nového zákona, ale Listy apoštola Pavla. V skutočnosti sú listy apoštola Pavla vôbec najstaršie kresťanské spisy, ktoré sa kedy zachovali. I keď sa Nový zákon evanjeliami začína, neznamena to, že boli napísané ako prvé. Nový zákon nezoraduje knihy podľa doby, kedy vznikli, ale podľa žánru. Po evanjeliách nasledujú Skutky apoštolov, listy a za nimi Knihy zjavenia. V Pavlových listoch neexistuje ani jedna zmienka o Judášovi Iškariotskom, ani o jeho akte zrady. Prvá zmienka o ňom pochádza z evanjelií Nového zákona, napísaných po tridsiatich piatich až šesťdesiatich piatich rokoch po opisovaných udalostiach.⁴

V evanjeliách sa Judáš označuje ako Jeden z Dvanástich a Ten, ktorý ho potom zradil. Ježiš si zvolil Judáša, aby ho nasledoval a aby žil v priateľstve s ním. Judáš patril medzi „dvanásť“ najbližších Ježišových apoštolov. Jeho meno nájdeme v každom zozname Dvanástich, ktorý sa v evanjeliách vyskytuje (Mt 10, 4, Mk 3, 19, Lk 6, 16, Jn 6, 70 – 71) Ježiš teda povolal niekoho, „ktorý ho potom zradil“,

ako rovnako uvádzajú Matúš aj Marek, či „ktorý sa stal zradcom,“ ako píše Lukáš. Evanjelium podľa Jána zaujíma k Judášovi ako jednému z Dvanástich najkritickejšie stanovisko. „Nevyvolil som si vás Dvanástich?! A jeden z vás je diabol.“ (Jn 6, 70)

Markovo zobrazenie Judáša

V Markovom evanjeliu⁵ – najstaršie zachované rozprávanie o živote Ježiša, sa veľa o Judášovi nehovorí. Jeho meno sa tu vyskytuje iba trikrát. Judáš sa v Markovom rozprávaní prvýkrát spomína, keď si Ježiš vyberá svojich dvanástich učeníkov a nazýva ich „apoštolmi“ (Mk 3, 13, 19). Neskôr sa v evanjeliu dozvedáme, že Ježiš vedel, že ho jeden z jeho zvolených zradí. Predpovedá to počas poslednej večere: „Syn človeka síce ide, ako je o ňom napísané, ale beda človeku, ktorý zradza Syna človeka! Pre toho človeka by bolo lepšie, keby sa nebol narodil.“ (Mk 14, 21) Nezaznie tu Judášovo meno, ale je zrejmé, koho má Ježiš na mysli.

Pred týmto opisom Poslednej večer sa odohráva príbeh o žene, ktorá pomaže Ježišovu hlavu

⁴ EHRMAN, D. B. Stratené evanjelium Judáša Iškariotského.

⁵ Markovo evanjelium napísal v rímskom prostredí okolo r. 70 po Kr. autor, ktorý mal v úmysle prispôsobiť palestínsku tradíciu o Ježišovi, aby bola prístupnejšia kresťanom, obráteným z pohanstva (Sväté písmo, Rím 1995, s. 2133)

drahým vonným olejom. Niektorí učenici sa na ženu hnevali, že mrhala drahým olejom, keď ho mohli radšej predať a peniaze rozdať chudobným. No Ježiš to prijal ako láskavý skutok a povedal im: „Nechajte ju! Prečo ju trápíte? Urobila mi dobrý skutok. Ved' chudobných máte vždy medzi sebou, a keď budete chcieť, môžete im robiť dobre. Ale mňa nemáte vždy. Urobila, čo mohla. Vopred pomazala moje telo na pohreb. Veru, hovorím vám: Kdekoľvek na svete sa bude ohlasovať evanjelium, bude sa na jej pamiatku hovoriť aj o tom, čo urobila.“ (Mk 14, 6–9)

Bezprostredne potom nasleduje osudová časť o zrade, v ktorej je Judáš výslovne menovaný. Marek tu neuvádza zrejmy motív Judášovho rozhodnutia, dozvedáme sa, že mu veľkňazi za zradu zaplatia. Nikde sa však neuvádza, že by boli peniaze hlavným dôvodom Judášovej návštevy veľkňazov. „**Judáš Iškarjotský, jeden z Dvanástich, odišiel k veľkňazom, aby im ho zradil. Tí sa potešili, keď to počuli, a sľúbili, že mu dajú peniaze.** A on hľadal spôsob, ako ho príhodne vydať. (Mk 14, 10–11) Na porovnanie v iných evanjeliách – Matúš peniaze uvádza ako explicitný motív, zatiaľ čo Ján to tiež iba naznačuje.

Posledná zmienka o Judášovi v Markovom evanjeliu súvisí so samotnou scénou zrady v Getsemanskej záhrade. Judáš neprezradil nič o tom, kto je Ježiš, čo učí a koná. Povedal len to, kde sa Ježiš nachádza a označil ho bozkom – odovzdal Ježiša do rúk židovských úradníkov. „A keď sa vrátil, zasa ich našiel spať: oči sa im zatvárali od únavy a nevedeli, čo mu povedať. Keď prišiel tretí raz, povedal im: „Ešte spíte a odpočívate? Dost' už. Prišla hodina: hľa, Syna človeka už vydávajú do rúk hriechnikov. Vstaňte, poďme! Pozrite, môj zradca je blízko.“ **A kým ešte hovoril prišiel zrazu Judáš, jeden z Dvanástich, a s ním zástup s mečmi a kyjmi, ktorý poslali veľkňazi, zákonníci a starší. Jeho zradca im dal znamenie: „Koho pobožkám to je on. Chyťte ho a obozretne odveďte!“ Keď prišiel, hneď pristúpil k nemu a povedal: „Rabbi.“ A pobožkal ho. Oni položili naň ruky a zajali ho. Tu jeden z okolostojacich vytasil meč, zasiahol ním veľkňazovho sluhu a odťal mu ucho. Ježiš im povedal: „Vyšli ste s mečmi a kyjmi ako na zločinca, aby ste ma zajali.“ (Mk 14, 40–45)**

Po tom, čo Judáš zradí Krista bozkom, nie je v Markovom evanjeliu o ňom žiadna zmienka. Marek sa vo svojom rozprávaní

nezmieňuje, ako sa Judášov osud skončí.

Judáš v Matúšovom evanjeliu

Zatiaľ, čo Markovo evanjelium vzniklo okolo r. 70, Matúš ho napísal okolo r. 80–90 v Sýrii pre grécky hovoriace kresťanské spoločenstvo, v ktorom mnoho veriacich pochádzalo zo židovského prostredia. Hlavným prameňom Matúšovho evanjelia je podľa všetkého Markovo evanjelium. Ako u Marka, tak ani tu nie je Judáš ústrednou postavou, jeho meno sa tu vyskytuje iba päťkrát. Pred Ježišovým zradením a zajatím sa spomína iba raz, keď ho Ježiš uvádza medzi svojich dvanástich učeníkov (Mt 10, 4).

V Markovom evanjeliu nie je uvedený jasný dôvod, prečo Judáš zradil Ježiša. U Matúša je Judášova motivácia jasná. Matúš zdôrazňuje, že Judáš zradil Krista pre peniaze a rozhoduje sa okamžite po tom, čo neznáma žena pomáže Ježišovi hlavu drahým olejom. „Keď bol Ježiš v Betánii v dome Šimona Malomocného, pristúpila k nemu žena s alabastrovou nádobou vzácneho voňavého oleja a vyliala mu ho na hlavu, ako sedel pri stole. Keď to videli učenici, hnevali sa a hovorili: „Načo takéto mrhanie? Ved' sa to mohlo draho predať a rozdať chudobným.“ Ježiš to spozoroval a povedal im:

„Prečo trápíte túto ženu? Urobila mi dobrý skutok; ved' chudobných máte vždy medzi sebou, ale mňa nemáte vždy. Keď mi vyliala tento olej na telo, urobila to na môj pohreb. Veru, hovorím vám: Kdekoľvek na svete sa bude ohlasovať toto evanjelium, bude sa na jej pamiatku hovoriť aj o tom, čo urobila.“ **Vtedy jeden z Dvanástich – volal sa Judáš Iškarjotský – odišiel k veľkňazom a vyzvedal sa: „Čo mi dáte a ja vám ho vydám?“ Oni mu určili tridsať strieborných.** A od tej chvíle hľadal príležitosť vydať ho. (Mt 26, 6–16)

Aj u Matúša Ježiš presne vedel, že nastane to, čo je o ňom napísané: „Keď Ježiš skončil všetky tieto reči, povedal svojim učeníkom: „Viete že o dva dni bude Veľká noc a **Syn človeka bude vydaný, aby ho ukrižovali.**“ (Mt, 26, 1–2) Ježiš tu hovorí v obrazoch, svojho zradcu, ktorý má byť jeden z Dvanástich, konkrétne nemenuje. Judáš sa ozve sám: „A keď jedli, povedal: „Veru, hovorím vám: **Jeden z vás ma zradí.**“ Veľmi osmutneli a začali sa ho jeden po druhom vypytovať: „Som to ja, Pane?“ On odpovedal: „Kto so mnou namáča ruku v mise, ten ma zradí. Syn človeka síce ide, ako je o ňom napísané, ale beda človekovi, ktorý zradza Syna človeka! Pre toho človeka by bolo lepšie, keby sa nebol narodil.“ Aj jeho zradca



Judáš sa opýtal: „Som to azda ja, Rabbi?“ Odpovedal mu: „**Sám si to povedal.**“ (Mt, 26, 21–25)

Judáš tu Krista zradca bozkom, na tento akt však Ježiš reaguje ušľachtilo, slovom plným lásky a nazýva Judáša priateľom. „Vstaňte, podme! Pozrite, môj zradca sa priblížil.“ A kým ešte hovoril, prišiel Judáš, jeden z Dvanástich, a s ním veľký zástup s mečmi a kyjmi, ktorý poslali veľkňazi a starší ľudu. Jeho zradca im dal znamenie: „**Koho pobožkám, to je on; toho chyťte!**“ **A hneď pristúpil k Ježišovi a povedal: „Bud' pozdravený, Rabbi!“** **A pobožkal ho.** Ježiš mu povedal: „**Priateľu, načo si prišiel!?**“ Vtedy pristúpili, položili na Ježiša ruky a zajali ho. Tu jeden z tých, čo boli s Ježišom, vystrel ruku, vytasil meč zasiahol ním veľkňazovho sluhu a odťal mu ucho.“ (Mt, 26, 46–51)

Matúš následne – na rozdiel od Marka – píše aj o tom, čo urobil Judáš po zrade. „Keď sa rozodnilo, veľkňazi a starší ľudu sa uzniesli, že Ježiša vydajú na smrť. Preto ho spútaného odviekli a odovzdali vládárovi Pilátovi. **Keď zradca Judáš videl, že Ježiša odsúdili, lútosťou pohnutý vrátil tridsať strieborných veľkňazom a starším so slovami: „Zhrešil som, lebo som zradil nevinnú krv.“** Ale oni odvetili: „Čo nás do toho? To je tvoja vec!“

On odhodil strieborné peniaze v chráme a odišiel; a potom sa šiel obesiť. Veľkňazi vzali peniaze a povedali: „Neslobodno ich dať do chrámovej pokladnice, lebo je to cena krvi!“ Dohodli sa teda a kúpili za ne Hrnčiarovo pole na pochovávanie cudzincov. Preto sa to pole až do dnešného dňa volá Pole krvi. Vtedy sa splnilo, čo povedal prorok **Jeremiáš: „Vzali tridsať strieborných, cenu toho, ktorého takto ocenili synovia Izraela, a dali ich za Hrnčiarovo pole; ako mi prikázal Pán.“** (Mt 27, 1–10)

Matúš teda uvádza, že zradou Ježiša spíňa Judáš to, čo predpovedali Písma. Matúš tu síce píše, že táto pasáž pochádza od Jeremiáša, jej autorom je však zrejme Zachariáš. Je možné, že Matúš spojil citáty rôznych zdrojov. „Povedal som im: „Ak uznáte za dobré, dajte mi moju mzdu, ak nie, nechajte!“ **Odvážili mi teda mzdu, tridsať strieborných.** Pán mi povedal: „**Hod' ju tvorcovi, tú nádhernú mzdu, na akú ma ocenili.** Vzal som teda tridsať strieborných a hodil som ich v Pánovom dome tvorcovi.“ (Zach 11, 12–13) Mohlo by ísť aj o naplnenie žalmu židovskej biblie: „Dokonca i môj priateľ, ktorému som dôveroval a ktorý jedával môj chlieb, zdvihol proti mne päť.“ (Ž 41, 9) Skutočnosť, že Judáš zradil Ježiša bozkom, môže

byť odkazom aj na Príslovia: „Viac úprimnosti (je) v bitke milujúceho (človeka), ako v klamných bozkoch nenávidiaceho (človeka). (Ž 27, 6).⁶

Judáš v Lukášovom evanjeliu

Podobne ako Matúšovo evanjelium, aj Lukášovo evanjelium bolo napísané desať až pätnásť rokov po Markovom evanjeliu, a to pre mimopalestínskych kresťanov, pochádzajúcich z pohanstva. Judášovo meno sa tu vyskytuje štyri razy: keď je povoláný medzi Dvanástich a potom na konci, keď sa rozhodne Ježiša zradiť a svoj čin aj vykoná. U Lukáša nemotivuje Judáša k činu pomazanie, lebo Lukáš tento príbeh zaradil do inej časti rozprávania. Ježiša nepomažú tesne pred zajatím a súdom, ale už na začiatku jeho účinkovania (Lk 7, 36–50). Nie sú to ani chamtivosť a peniaze ako u Matúša, ale sám diabol – účinkovanie satana. **„Tu vošiel satan do Judáša, ktorý sa volal Iškarjotský a bol jedným z Dvanástich; išiel a dohovoril sa s veľkňazmi a veliteľmi stráže, ako im ho vydá. Tí sa potešili a dohodli sa, že mu dajú peniaze.** On súhlasil a hľadal príležitosť vydať im ho, keď s ním nebude zástup.“ (Lk 22, 3–6)

U Marka aj Matúša zrádca Judáš Ježiša bozkom, v Lukášovom

evanjeliu nie je zrejmé, či k bozku vôbec dôjde. **„Kým ešte hovoril, zjavil sa zástup a pred nimi išiel jeden z Dvanástich, ktorý sa volal Judáš. Priblížil sa k Ježišovi, aby ho pobozkal. Ježiš mu však povedal: „Judáš, bozkom zrádzaš Syna človeka? Keď tí, čo boli okolo neho, videli, čo sa chystá povedali: „Pane, máme udrieť mečom?“ A jeden z nich zasiahol veľkňazovho sluhu a odťal mu pravé ucho. Ale Ježiš povedal: „Nechajte to už!“ I dotkol sa mu ucha a uzdravil ho.“** (Lk 22, 47–51) Vo všetkých podaniach dochádza k šarvátke s mečom, ale u Lukáša urobí Ježiš ešte viac: dotkne sa sluhu a uzdraví ho.

Zobrazenie Judáša v Jánovom evanjeliu

Jánovo evanjelium bolo napísané pre kresťanov v Malej Ázii pravdepodobne medzi r. 90 a 100 po Kr, vzniklo asi desať rokov po Lukášovom evanjeliu a Skutkoch apoštolov, ktoré tiež napísal Lukáš. Bolo to posledné napísané kanonické evanjelium, veľmi odlišné od toho, čo zobrazujú evanjeliá Matúša, Marka a Lukáša. Prvé tri evanjeliá sú si navzájom veľmi podobné (sú označované ako synoptické – „videné spolu“ evanjeliá). Jánove evanjelium sa od synoptických evanjelií líši

štruktúrou (zobrazuje Ježišovu činnosť počas troch rokov nie jedného roka), obsahom, štýlom, ako aj teologickým chápaním. Judáš sa u Jána spomína častejšie než v ostatných troch evanjeliách. Jeho meno sa tu objavuje až osemkrát.

V Jánovom evanjeliu sa Judáš nazýva „Iškariotský“, lebo je to jeho priezvisko, je synom otca Šimona Iškarjotského. **„Ježiš im odpovedal: „Nevyvolil som si vás Dvanástich? A jeden z vás je diabol.“ To hovoril o Judášovi, synovi Šimona Iškarjotského, lebo on ho mal zradiť a bol jedným z Dvanástich.“** (Jn 6, 70–71) Neskôr Ján upresní, že nie Judáš je diabol, ale diabol v ňom účinkuje: **„Pri večeri, keď už diabol vnukol Judášovi, synovi Šimona Iškarjotského, aby ho zradil.“** (Jn 13, 2)

Judáša ďalej stretávame v príbehu, kde ide o pomazanie Ježiša istou ženou. V tomto prípade sa neodohráva v dome farizeja Šimona Malomocného v Betánii a nejde o neznámu ženu. Miestom pomazania je síce Betánia v Judei, ale odohráva sa v dome Márie, Marty a Lazara, ktorého Ježiš vzkriesil z mŕtvych, a je to sama Mária z Betánie, ktorá pomaže Ježiša vzácnym olejom. Opäť sa ozývajú námietky, a je to konkrétne Judáš, ktorý protestuje. Spomína sa tu aj

to, že bol pokladníkom skupiny, a pravdepodobne si sem tam z mešca peniaze bral – bol zlodej. Jeho čin teda môže súvisieť s peniazmi. **„Šesť dní pred Veľkou nocou prišiel Ježiš do Betánie, kde býval Lazár, ktorého vzkriesil z mŕtvych. Pripravili mu tam hostinu. Marta obsluhovala a Lazár bol jedným z tých, čo s ním stolovali. Mária vzala libru pravého vzácneho nardového oleja, pomazala ním Ježišove nohy a poutierala mu ich svojimi vlasmi; a dom sa naplnil vôňou oleja. Tu jeden z jeho učeníkov, Judáš Iškarjotský, ktorý ho mal zradiť, povedal: „Prečo nepredali tento olej za tristo denárov a nerozdali ich chudobným?“ Lenže to nepovedal preto, že mu šlo o chudobných, ale že bol zlodej. Mal mešec a nosil to, čo doň vkladali. Ježiš povedal: „Nechaj ju, nech to zachová na deň môjho pohrebu! Veď chudobných máte vždy medzi sebou, ale mňa nemáte vždy.“** (Jn 12, 1–8).

Podobne ako v ostatných evanjeliách bol Judáš spolu s Ježišom prítomný na Poslednej večery. U Jána Ježiš konkrétne predpovedá, že ho zradí Judáš. Učeníci pri stole však nerozumejú, o čo ide. Myslia si, že má nakúpiť či rozdať peniaze chudobným. **„Keď to Ježiš povedal, zachvel sa v duchu a vyhlásil: „Veru, veru, hovorím vám: Jeden z vás ma**



17-18, 19-20

17-18, 19-20

zradí." Učeníci sa pozerali jeden na druhého v rozpakoch, o kom to hovorí. Jeden z jeho učeníkov, ten, ktorého Ježiš miloval, bol celkom pri Ježišovej hrudi. Jemu dal Šimon Peter znak, aby sa opýtal: „Kto je to, o kom hovorí?" On sa naklonil k Ježišovej hrudi a spýtal sa: „Pane, kto je to?" Ježiš odpovedal: „Ten, komu podám namočenú smidku." Namočil smidku chleba a dal ju Judášovi, synovi Šimona Iškariotského. A hneď po tejto smidke vošiel do neho satan. Ježiš mu povedal: „Čo chceš urobiť, urob čo najskôr." Ale nik zo stolujúcich nerozumel, prečo mu to povedal. Judáš mal mešec, preto si niektorí mysleli, že mu Ježiš povedal: „Nakúp, čo budeme potrebovať na sviatky," alebo aby dal niečo chudobným. (Jn, 13, 21–29)

Opis zajatia Ježiša sa od iných evanjelií u Jána líši. Judáš prichádza do záhrady, v ktorej vie, že nájde Ježiša, s kohortou vojakov a sluhov. Nie je tu však vôbec spomenutý bozk zrady. „Ked' to Ježiš povedal, vyšiel so svojimi učeníkmi za potok Cedron. Tam bola záhrada. Vošiel do nej on i jeho učeníci. O tom mieste však vedel aj jeho zradca Judáš, lebo Ježiš sa tam často schádzal so svojimi učeníkmi. **Judáš vzal kohortu a sluhov od veľkňazov a farizejov a prišiel ta s lampášmi, faklami a zbraňami.**

Ale Ježiš, keďže vedel všetko, čo malo naňho prísť, popodišiel a opýtal sa ich: „Koho hľadáte?" **Odpovedali mu: „Ježiša Nazaretského." Povedal im: „Ja som." Bol s nimi aj zradca Judáš. Ako im povedal: „Ja som, cúvli a popadali na zem. Znova sa ich teda opýtal: „Koho hľadáte?" Oni povedali: „Ježiša Nazaretského." Ježiš odvetil: „Povedal som vám: Ja som. Keď teda mňa hľadáte, týchto nechajte odísť!"** Tak sa malo splniť slovo, ktoré povedal: „Z tých, ktorých si mi dal, nestratil som ani jedného." Šimon Peter mal meč. Vytasil ho, zasiahol ním veľkňazovho sluhu a odťal mu pravé ucho. Sluha sa volal Malchus. Ale Ježiš Petrovi povedal: „Schovaj meč do pošvy! Azda nemám piť kalich, ktorý mi dal Otec?!" (Jn 18, 1–11)

SMRŤ JUDÁŠA V SKUTKOCH APOŠTOLOV

Skutki apoštolov napísal ten istý autor, ktorý napísal Lukášovo evanjelium. Ide o druhý diel, pokračovanie dvojdielného Lukášovho rozprávania. Napísal ich pravdepodobne v r. 80–90. Lukáš tu tiež píše o naplnení Písma ako Matúš, kde Duch svätý ústami Dávida – autora starozákonnej Knihy žalmov – predpovedal, že Judáš sa stane zradcom. Takže všetko, čo sa

stalo, bolo v súlade s plánom a stalo sa tak, ako Boh v minulosti ustanovil – vrátane Judášovho ohavného činu zrady. „V tých dňoch vstal Peter uprostred bratov – bolo tam zhromaždených asi stodvadsať ľudí – a povedal: „**Bratia, muselo sa splniť Písmo, kde predpovedal Duch Svätý ústami Dávida o Judášovi, ktorý bol vodcom tých, čo zajali Ježiša; patrilo do nášho počtu a dostal podiel na tej istej službe.** (Sk 1, 15–17)

Zatiaľ, čo sa Evanjelium podľa Marka nevenuje Judášovmu osudu, Matúš pomerne podrobne opisuje Judášove výčitky a samovraždu, ako sme už citovali (Mt 27, 3–10). Aj Lukáš v Skutkoch apoštolov píše, že Judáš zomrel násilnou smrťou. Opis Judášovej smrti je tak ako v Matúšovej verzii spojený s jeruzalemským Krvavým poľom. Lukáš ho však nazýva krvavým nie preto, lebo ho kúpili židovskí veľkňazi za „krvavé peniaze" ako u Matúša, ale preto, lebo na ňom čaká Judáša krvavá smrť. Judáš sa v tejto verzii neobesí, ale spadne tak prudko, že sa mu rozpára brucho. **„On nadobudol pole z odmeny**

za nepravosť. Spadol dolu, rozpukol sa a vyšli z neho všetky vnútornosti. Dozvedeli sa o tom všetci obyvatelia Jeruzalema, a preto pole nazvali vo svojej reči Akeldamach, to znamená Pole krvi. Lebo v knihe Žalmov je napísané: „Jeho príbytok nech spustne a nech niet nikoho, kto by v ňom býval," a: „Jeho úrad nech prevezme iný." (Sk 1, 18–20)

Ako teda Judáš zomrel? Niektorí bádatelia spájajú obe verzie. Najprv sa obesil ako uvádza Matúš, ale niečo sa stalo (lano sa roztrhlo) a spadol na zem, pričom si natrhol brucho a vyšli z neho vnútornosti. Aj keď sa zdá, že si tieto dve verzie jednoducho odporujú, podľa Matúša sa obesil, podľa Lukáša sa zrútil a zabil – obidve rozprávania naznačujú násilnú smrť, aj keď rôznymi spôsobmi a obidve rozprávania spája „Pole krvi" – v prípade Matúša ho kúpili židovskí úradníci za Judášove peniaze, ktoré im hodil k nohám (Mt 27, 5–7), v druhom prípade ho kúpil sám Judáš za peniaze, ktoré dostal, a to miesto sa stalo dejiskom jeho smrti (Sk 1, 18).



Lenže ja mám rád aj Judáša

Úbohý Judáš. Čo sa mu odohrávalo v duši, neviem. Je to jedna z najzáhadnejších postáv, ktoré nájdeme pri Pánovom umučení. Ani sa nepokúsim vám to vysvetliť, uspokojím sa s tým, že vás poprosím o trochu zľutovania nad naším úbohým bratom Judášom. Nehanbite sa vziať na seba tento bratský vzťah. Ja sa za to nehanbím, pretože viem, koľkokrát som zradil Pána; a myslím, že nikto z vás by sa nemal zaňho hanbiť. A ak ho nazveme bratom, používame jazyk Pána. Keď dostal bozk zrady, v Getsemanskej záhrade, Pán mu odpovedal týmito slovami, na ktoré sa nesmie zabudnúť: „Priateľ, bozkom zrádzaš Syna človeka?“

Priateľ! Toto slovo, ktoré vám hovorí o nekonečnej nežnosti Pánovej lásky, umožňuje vám tiež pochopiť, prečo som ho nazval v tejto chvíli bratom. Vo večeradle povedal: Nebudem vás viac volať sluhami, ale priateľmi. Apoštoli sa stali Pánovými priateľmi: dobrí či zlí, štedrý či skúpi, verní či neverní, stále sú priateľmi. My môžeme zradiť priateľstvo Krista, Kristus nikdy nezradí nás, svojich priateľov; aj keď si to nezaslúžime, aj keď sa

vzbúrime, aj keď ho odmietame, pred jeho očami a jeho srdcom vždy sme priateľmi Pána. Judáš je Pánovým priateľom aj vo chvíli, keď ho pobožkal, keď zavřil zradu Učiteľa. (...)

Ja mám rád aj Judáša, je to môj brat Judáš. Budem sa modliť zaňho aj dnes večer, pretože ho nesúdim, neodsudzujem. Mal by som súdiť seba, mal by som odsúdiť seba. Musím myslieť na to, že aj pre Judáša je Božie milosrdenstvo, toto objatie lásky, to slovo „priateľ“, ktoré mu povedal Pán, keď ho Judáš pobožkal, aby ho zradil. Nedokážem si predstaviť, že toto slovo sa nedostalo do jeho úbohého srdca. A možno v poslednom okamihu, keď si spomenul na toto slovo a na prijatie bozku, aj Judáš pocítil, že Pán ho má stále rád a prijíma ho medzi svojich, v posmrtnom živote ... Možno je prvým apoštolom, ktorý tam vošiel spolu s dvoma lotrami. (...)

Primo Mazzolari Discorsi⁷

7 Primo Mazzolari známy ako don Primo (1890–1959) bol taliansky katolícky kňaz, pacifista, jeho myšlienky anticipovali niektoré výstupy Druhej vatikánskeho koncilu. Citované z: Stevan Sergio: Judáš. Záblesk v tme. Zachej 2019, s. 72–75.

ZRADA ako tragický fenomén našej histórie

Pojem zrada má bohatú históriu a hlboký filozofický a emocionálny význam. Je odvodený z latinského slova *traditio*, čo znamená „odovzdanie“ alebo „vydanie“. V bežnom význame zrada označuje čin alebo situáciu, pri ktorej jedna osoba alebo skupina narúša dôveru, záväzky alebo lojalitu voči druhej osobe, skupine, komunite či ideálom.

Počas obdobia Slovenského štátu (1939–1945) sa pojem zrada a označenie zradca používali v politickom, vojenskom i spoločenskom kontexte. Slovenský štát bol sporným režimom vedeným Jozefom Tisom a ľudáckym režimom, ktorý kolaboroval s nacistickým Nemeckom. Slovenský režim prijal rasistické zákony (napr. Židovský kódex) a deportoval tisíce Židov do koncentračných táborov. Po zastavení deportácií v roku 1942 sa mnohí Židia snažili ukryť, no zrada jednotlivcov, udania alebo systémová represia často viedli k ich odhaleniu.

Zrada a odhaľovanie ukrývajúcich sa Židov počas Slovenského štátu (1939–1945) boli tragickým fenoménom v našej histórii. Susedia a známi udávali Židov miestnym úradom alebo žandárom, lebo vedeli, kde boli ukrytí. Motívom bolo často získanie finančnej odmeny, osobná zášť alebo

antisemitizmus. Slovenská vláda vyplácala odmenu **500 korún** za každého odhaleného a udaného Žida, čo bola v tom čase významná suma. (Vyhláška z obce Bytča (1942) uvádzala, že každý občan, ktorý oznámi miesto pobytu Žida, získa odmenu a nebude niest trestnú zodpovednosť za poskytnutie predchádzajúcej pomoci týmto osobám.) Mnohí jednotlivci sa podieľali na odhaľovaní úkrytov výmenou za výhody, napr. získanie majetku alebo pozemkov po deportovaných Židoch. Niektorí zradili v snahe zachrániť seba alebo svoju rodinu pred perzekúciou.

Počas Slovenského štátu bolo deportovaných približne 58 000 Židov (do roku 1942). Po obnovení deportácií v roku 1944, po nemeckej okupácii Slovenska, bolo odvečených ďalších 13 500 osôb. Odhalenie ukrývajúcich sa Židov bolo často spôsobené zradou. **Historici odhadujú, že až 30 % ukrývajúcich sa Židov bolo odhalených na základe udania miestnymi obyvateľmi.** Počet udaných sa odhaduje na tisíce prípadov, no presné čísla nie sú známe. Presné údaje o tom, koľko Židov sa na Slovensku počas vojny ukrývalo a koľko z nich bolo odhalených na základe zrady, sú ťažko určené, pretože dostupné štatistiky sú neúplné



a údaje závisia od rôznych zdrojov, archívov a svedectiev. **Podľa odhadov Ivana Kamenca a iných historikov sa v rokoch 1942–1945 ukrývalo na území Slovenska približne 10 000 – 15 000 Židov.**

Tieto osoby nachádzali úkryt na dedinách, v lesoch, u známych, alebo si platili za úkryty u miestnych obyvateľov. **Odhaduje sa, že prežilo 2 000 – 3 000 osôb,** čo bolo výsledkom rôznych faktorov: úspešného ukrytia, pomoci od odvážnych Slovákov, partizánov alebo zahraničných osloboditeľských jednotiek. Veľká väčšina však bola odhalená, deportovaná a zavraždená, pričom zrada a udania miestnymi obyvateľmi zohrali kľúčovú úlohu.

Existuje viacero zdokumentovaných svedectiev o ukrývaní Židov na Slovensku, ktoré sú zaznamenané v pamätiach preživších, archívnych dokumentoch a literatúre. Tu je niekoľko konkrétnych svedectiev:

Prípado Kováčova rodina (oblasť Banská Bystrica, 1944)

→ Svedectvo preživšej: Anna Kováčová. Rodina Kováčovcov sa v roku 1944 uchýlila do lesov pri Banskej Bystrici po tom, čo vypuklo Slovenské národné povstanie. Ukryli sa u miestneho roľníka, ktorý však po príchode

nemeckých jednotiek prezradil ich úkryt výmenou za potravinové lístky a peniaze. Rodina bola zadržaná nemeckými vojakmi a odovzdaná žandárom. Otec rodiny zahynul počas deportácie do Osvienčimu. Anna a jej brat mali šťastie – prežili vojnu vďaka tomu, že ušli počas transportu.

Tragédia vo Vrbovciach (1944)

→ V obci Vrbovce pri Myjave sa v pivnici jedného z domov ukrývali štyria Židia (vrátane dvoch detí). Miestny občan, pod vplyvom propagandy a v snahe získať odmenu, ich nahlásil žandárom. Po odhalení boli všetci okamžite deportovaní do koncentračného tábora, kde zahynuli. Výpoveď suseda: Po vojne udavača súdili, no svoj skutok ospravedlnil ekonomickou núdzou.

Preživší z Ružomberka: Eliška Weissová

→ Počas rokov 1944–1945 sa Eliška Weissová so svojou rodinou ukrývala v lese neďaleko Ružomberka. Miestni pastieri, ktorí ich spozorovali, ponúkli rodine pomoc, no zároveň im pohrozili udaním, ak nebudú platiť. Po vyčerpaní zásob a peňazí boli Weissovci prezradení členmi Hlinkovej gardy nemeckému gestapu. Eliška bola jediná, ktorá prežila koncentračný tábor.



Po vojne poskytla svedectvo, ktoré je uchované v archívoch Yad Vashem.

Dokumentované udanie v obci Svodín (1944)

→ Prípadoch archivovaný Ústavom pamäti národa: V obci Svodín v okrese Nové Zámky bola skupina Židov prezradená po tom, čo miestny farár, pod tlakom režimu, spolupracoval s Hlinkovou gardou a označil potenciálne úkryty. Vďaka tomu bolo zatknutých 12 ľudí, ktorí sa ukrývali v dome známeho občana. Táto rodina bola deportovaná do Osvienčimu, kde nikto neprežil.

Výpoveď Vladimíra Pavla (Bratislava, 1943)

→ Osobné svedectvo zachytené v knihe Pamätám si ich mená: Vladimír Pavla, mladý študent, sa spolu so svojimi rodičmi ukrýval v podkroví domu u rodinného priateľa v Bratislave. Sused ich prezradil miestnym úradom kvôli hrozbe vlastnej perzekúcie. Vladimírovi sa podarilo ujsť, keď vojak nečakane opustil stráženie domu, no jeho rodičia boli deportovaní a zahynuli. Táto udalosť ho podnietila, aby po vojne spísal zoznam obetí, ktoré poznal.

V 50. rokoch minulého storočia, počas komunistického diktatúry

v Československu, bola situácia náboženských komunít a ich perzekúcie na dedinách veľmi napätá. Na vidieku bola cirkev a jej činnosť ešte stále vnímaná ako základná súčasť života, a preto bola ešte zraniteľnejšia voči tlaku zo strany Štátnej bezpečnosti (skratka ŠtB – štátna politická tajná služba Ministerstva vnútra v povojnovom období Československa).

ŠtB využívala niekoľko spôsobov, ako na dedinách nasadiť informátorov, ktorí mali monitorovať náboženskú činnosť, vyzrávať správy o podzemnej cirkvi a „nebezpečných“ náboženských aktivitách, a udávať veriacich, ktorí sa ešte stretávali na pobožnostiach alebo iných náboženských obradoch. Niektorí laici, obyvatelia dedín, sa stávali spolupracovníkmi ŠtB z rôznych dôvodov. Mnohí ľudia, ktorých ŠtB vydierala s cieľom využiť ich na sledovanie veriacich, boli náchylní spolupracovať z obavy o svoju bezpečnosť alebo bezpečnosť svojich rodín. ŠtB ich zbierala nielen kvôli ich priamemu kontaktu s cirkvou, ale aj preto, že mali istý stupeň dôvery v miestnych spoločenstvách, často preto, že išlo o aktívnych členov dedinského života. V niektorých prípadoch to boli osoby, ktoré mali na dedine dobré kontakty, napríklad

blízki príbuzní, priatelia kňazov alebo iných veriacich. Takto sa ľahšie dostávali do priameho kontaktu s tajnými náboženskými stretnutiami.

Na vidieku bolo zvykom, že veriaci sa stretávali tajne, keďže cirkev bola oficiálne perzekvovaná a veriaci riskovali zatknutie za účasť na bohoslužbách. ŠtB však dokázala získať informácie aj od obyčajných dedinčanov, ktorí si dali pozor na to, kto na tieto stretnutia chodí, a potom podávali výpovede o nezákonnej činnosti.

Niektorí informátori na dedinách sa stali veľmi nápomocní pri sledovaní miestnych kňazov, ktorí viedli nezákonné bohoslužby alebo iné náboženské aktivity. Títo informátori boli často kňazovými priateľmi, susedmi, niekedy to boli aj farníci, ktorí sa s ním stretávali, a následne podávali správy ŠtB. ŠtB vytvorila sieť tajných agentov, ktorí chodili do kostolov v „civilnom oblečení“, alebo sa zamaskovali ako obyčajní veriaci.

Odhadovaný počet ľudí, ktorí spolupracovali so Štátnou bezpečnosťou počas komunistického éry v Československu, je veľmi vysoký, pričom sa odhaduje, že celkový počet agentov, informátorov a spolupracovníkov ŠtB v rôznych formách sa môže pohybovať od

až **100 000 do 200 000 osôb.**

Tento počet zahŕňa nielen tých, ktorí priamo pracovali ako agenti, ale aj tých, ktorí poskytovali informácie na základe nátlaku alebo manipulatívneho vydierania. ŠtB využívala rozsiahlu sieť spolupracovníkov, ktorí vypĺňali rôzne úlohy od sledovania jednotlivcov po špehovanie širších skupín. K tomu patrili aj členovia komunistického strany, vojaci, rôzni kňazi, aktivisti, profesori či obyčajní občania. Rovnako tu boli aj jednotlivci, ktorí dobrovoľne spolupracovali, často pod vplyvom ideologického presvedčenia alebo z vlastnej vôle. Odhaduje sa, že v rôznych obdobiach (1948–1989) bolo niekoľko tisíc kňazov, rehoľníkov a laikov zapojených do spolupráce so ŠtB. Aj keď čísla v archívoch sú neúplné, odhady naznačujú, že v rámci cirkví v Československu mohol byť pod dohľadom ŠtB medzi **1000 a 5000 osôb** (kňazov, rehoľníkov a laikov), ktorí spolupracovali s režimom. Tieto odhady môžu zahŕňať aktívnych agentov aj tých, ktorí boli verejne identifikovaní ako kolaboranti.

Cirkev a náboženské komunity, najmä katolícke, evanjelické a grécko-katolícke, sa počas komunistického éry nachádzali pod prísny dohľadom Štátnej bezpečnosti. Počas perzekúcií, ktoré postihli cirkev, bola zložitost



situácie vyvolaná hlavne silným prenasledovaním a tlakom na kňazov a rehoľníkov. V mnohých prípadoch boli kňazi a biskupi vystavení nátlaku, výsluchom, väzeniu alebo dokonca poprave, a preto niektorí z nich vstúpili do spolupráce so ŠtB z dôvodu vyhrážok alebo vydierania.

V katalogizovaných archívoch (po revolúcii 1989) sa našli stovky agentov a informátorov, ktorí patrili medzi duchovných a kňazov v rôznych diecézach. Pre 50. a 60. roky 20. storočia historici odhadujú, že minimálne **1 000 až 2 000 ľudí** zo štátom kontrolovaných cirkví bolo nejakým spôsobom zapojených do spolupráce so ŠtB.

Zverejnené dokumenty naznačujú, že mnohí agenti boli nasadení v cirkevnej hierarchii – teda ako rehoľníci a aj vyšší duchovní.

Tento rozsah spolupráce mal široký dopad na slovenskú a českú spoločnosť: podkopal medziludskú dôveru, demoralizoval ľudí, vytváral atmosféru strachu a podozrievania. Tieto praxe mali devastujúci účinok na cirkvi a ich komunity, ako aj na dôveru medzi ľuďmi. Kňazi, ktorí sa rozhodli stať agentmi, často ohrozili veriacich a spôsobili rozdelenie

medzi duchovným vedením a obcami. Dôvernosť medzi veriacimi bola dôležitá a keď sa verejnosť dozvedela, že aj niektorí ich vlastní duchovní podliehali režimovému tlakom, rozdrobenie komunity bolo hlboké.⁸



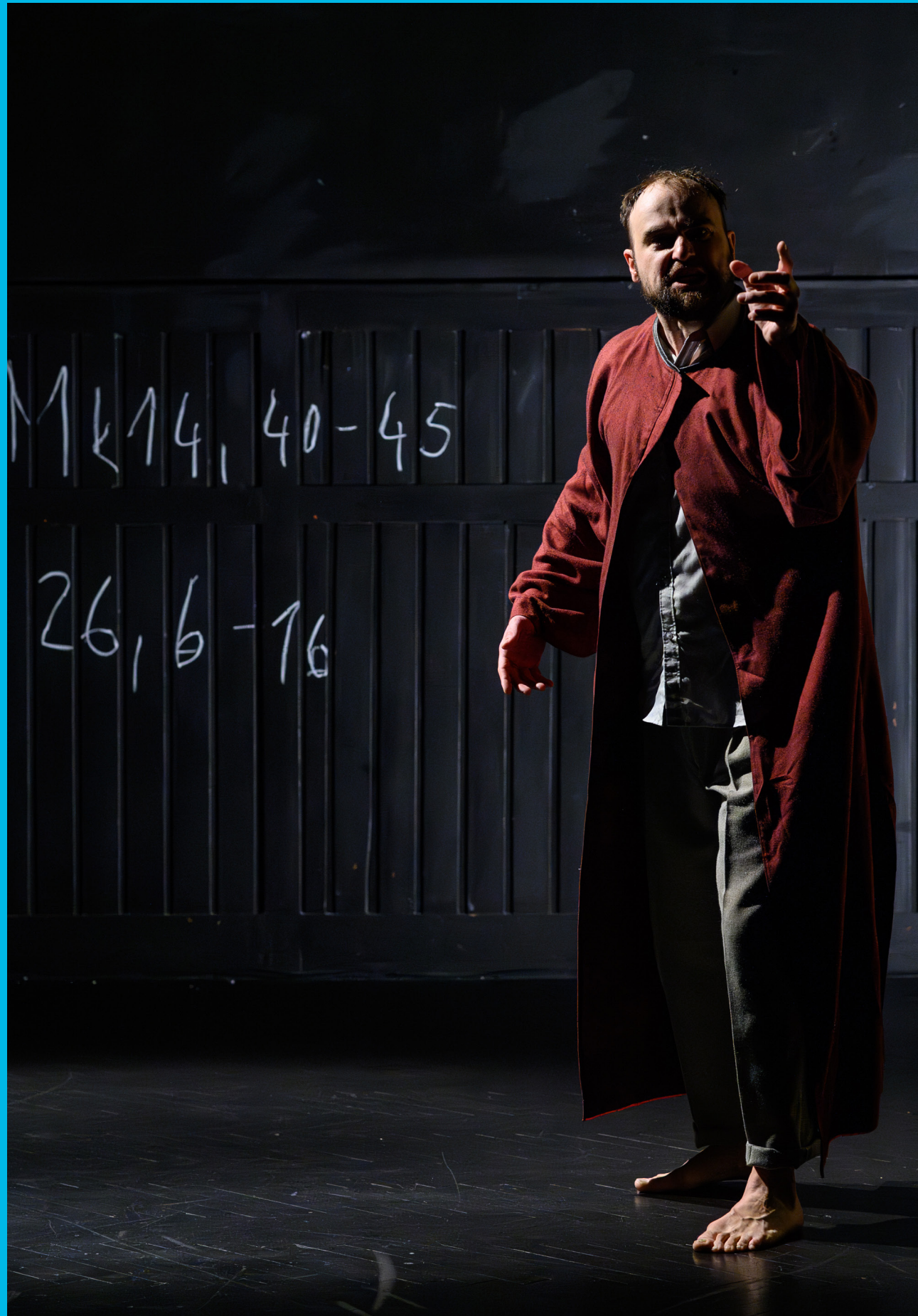
**ZOZNAM
BIBLIOGRAFICKÝCH
ODKAZOV**

Sväté písmo Starého i Nového zákona.
Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila
a Metoda, 1995. 2624 s.

STEVAN, Sergio. Judáš. Záblesk v tme.
Košice: Zachej.sk, 2019. 84 s. ISBN 80-
89966-92.

EHRMAN, D, Bart. Stratené evanjelium
Judáša Iškariotského. Bratislava: Ikar
2007. 280 s. ISBN 978-80-551-1529-0

OPENAI, 2025. ChatGPT-4 [Softvér].
Dostupné z: <https://chatgpt.com/>
[citované 2025-01-10].



Bulletin k inscenácii

Judáš

ZOSTAVILA Zuzana Palenčíková

FOTO Robert Tappert

GRAFICKÝ DIZAJN Marcel Benčík

SADZBA Eva Péč Brezinová

Mestské divadlo Žilina

Horný val 3, 010 01 Žilina

mobil 0911 148 446

e-mail pokladna@divadlozilina.eu

web www.divadlozilina.eu

RIADITEĽ DIVADLA Michal Vidan

UMELECKÝ ŠÉF Eduard Kudláč

Zriaďovateľom Mestského divadla Žilina je mesto Žilina.

Partneri





